

СЕКЦІЯ 2. ФІЛОСОФСЬКІ ДИСКУРСИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ВАЛЬЧУК Т.М.

*студентка спеціальності «Соціологія»
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Дніпропетровська обл., Україна*

ЯКУНІНА А.О.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Дніпропетровська обл., Україна*

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Протягом тривалого часу в Україні залишалося неусвідомленим те, що соціальна політика, яка не спрямована на підтримку цілісного функціонування суспільно-економічної системи, не лише гальмує економічний розвиток, але й спричиняє суттєві викривлення у довгостроковій перспективі суспільно-економічного зростання. Це актуалізує необхідність у формуванні цілісної соціальної стратегії, яка б інтегрувала макроекономічні показники з реальним рівнем добробуту окремої людини. Поглиблення взаємозалежності між економічними процесами і соціальною сферою, а також переплетіння «економічного» і «соціального» стали підґрунтям для формування соціальних стратегій як ефективного інструменту управління.

Створення ефективної стратегії надання соціальних послуг є складним і ресурсоємним процесом, однак його значення для соціального поступу на різних рівнях суттєво переважає витрати, пов'язані з її реалізацією. Кожен напрям соціального розвитку держави чи окремого регіону має власний стратегічний потенціал для вдосконалення, який формується і реалізується, зокрема, через розроблені моделі організації соціальних послуг для населення. Стратегія в цьому контексті передбачає формулювання довгострокових орієнтирів соціальної діяльності, включаючи систему надання соціальних послуг, на основі аналізу її можливостей та прогнозування подальшого розвитку. Соціальна стратегія трактується як інтегрована система методів і напрямів досягнення довгострокових соціальних цілей, тісно пов'язана з економічною стратегією держави.

Соціальна робота еволюціонує як практична діяльність і як науково-теоретична дисципліна. З'являються нові підходи, які з часом перетворюються на стандартизовані, повсякденні практики, що нерідко випереджають академічну теорію, яка не завжди встигає оперативного реагувати на зміни в професійному середовищі. Під терміном «теорія» розуміють систему знань, уявлень, понять і концепцій, які виникли в результаті пізнавальної й практичної діяльності, та з певною мірою наукової достовірності відображають закономірності, принципи, тенденції розвитку соціальної роботи, пояснюють практичні моделі та техніки професійного втручання. Аналіз актуальної літератури дає підстави виокремити декілька провідних теоретичних напрямів, що визначають сучасну соціальну роботу.

Підхід, що базується на сильних сторонах клієнтів. Цей підхід підкреслює активну роль самого клієнта, який не лише отримує послугу, а й виступає її співтворцем у партнерстві із соціальним працівником. Такий формат взаємодії передбачає спільне визначення цілей, завдань, ресурсів і шляхів їх досягнення. Особливо ефективним цей підхід виявляється у контексті посилення зв'язків у громадах, підвищення їхньої активності та стійкості, що сприяє зростанню добробуту та покращенню якості життя мешканців [2, с. 8].

Феміністська соціальна робота. Основна увага тут приділяється аналізу владних відносин між чоловіками та жінками. Цей підхід тісно пов'язаний із мультисистемним баченням соціальної роботи та розширює підхід, орієнтований на сильні сторони клієнтів. Феміністська практика вимагає гендерного аналізу, який дозволяє виявити глибинні джерела соціальних стереотипів. Водночас від соціального працівника очікується прийняття поведінки клієнта як результату дії соціального контексту, а не індивідуальної патології. Цей підхід застосовується не лише у роботі з жінками, а й з чоловіками та родинами, оскільки його сутність полягає в розумінні впливу гендерних чинників на розподіл влади у соціальних взаємодіях [2, с. 9].

Концепція зеленої соціальної роботи. Ця концепція базується на засадах сталого розвитку та структурному підході до подолання соціальної нерівності й бідності. У межах цього напрямку професійна діяльність соціальних працівників спрямована на забезпечення екологічної справедливості, рівного доступу до природних ресурсів і створення безпечного середовища для життя. Особливу увагу приділяють участі соціальної роботи в умовах екологічних або техногенних криз, а також формуванню стратегії втручання у ситуаціях, пов'язаних із загрозами довкіллю [2, с. 9].

Таким чином, протягом останнього десятиліття відбувається не лише оновлення інструментарію соціальних методик втручання, які застосовуються в практиці, але й перегляд теоретичних засад соціальної роботи. Це оновлення відображає нові вектори розвитку професії, включаючи переосмислення її меж, функцій і ролі у суспільстві.

Провідну роль у формуванні ключових напрямів розвитку як теорії, так і практики соціальної роботи традиційно відіграють представники міжнародних професійних об'єднань соціальних працівників – зокрема, Міжнародна федерація соціальних працівників (МФСП). Завдяки активній взаємодії було реалізовано низку досліджень, результати яких засвідчили, що на тлі безперервних і поглиблюваних процесів глобалізації спостерігається посилення соціальної нерівності у доступі до базових ресурсів. Особливо виразно ця нерівність проявляється у сфері охорони здоров'я, що спонукає соціальних працівників розглядати її як одну з найбільш вразливих. Одним із дієвих напрямів подолання цієї проблеми визначено сприяння соціальному розвитку шляхом побудови сильних, життєздатних громад. Визнаючи охорону здоров'я як питання дотримання фундаментальних прав людини та соціальної справедливості, соціальні працівники зобов'язуються керуватися цими принципами в освіті, наукових розвідках, практичній роботі та політичних ініціативах [3].

На сьогодні соціальна нестабільність серед населення України досягла критичних масштабів. Збройна агресія РФ та економічний спад ще більше загострили проблему неспроможності держави належним чином виконувати соціальні зобов'язання. Війна та її наслідки призводять до численних складних життєвих обставин, з якими змушені стикатися українці. Ці соціальні проблеми не зникнуть самі собою навіть після завершення бойових дій. У такому контексті значущість соціальної роботи як професійної діяльності значно зростає, адже її основною метою є підтримка особи у подоланні кризових ситуацій та її інтеграція у сучасні умови суспільного буття.

Соціальна робота як форма суспільної діяльності постає своєрідною моделлю надання соціальної допомоги, що реалізується відповідно до конкретного історичного моменту, з огляду на національно-культурні особливості, соціально-політичний контекст та напрямки державної соціальної політики.

У сучасних умовах соціальна робота не має єдиного загальновизнаного підходу до пояснення сутності людських і суспільних проблем, а також до визначення способів їх запобігання та вирішення. Існує цілий спектр наукових теорій, що, попри різний ступінь обґрунтованості, співіснують і дають змогу формувати різноманітні, але ефективні

практичні підходи. Комплексні моделі соціальної роботи включають у себе науково обгрунтовані практики, які створені фахівцями на основі передового досвіду вирішення складних соціальних проблем. Вони передбачають інтеграцію концептуальних засад із різних наукових дисциплін. Відповідно до концепції комплексного підходу, життєві труднощі, бар'єри розвитку чи кризові ситуації особистості або родини є наслідком поєднання соціальних, психологічних та біологічних чинників. Отже, інтеграція теоретичних знань та методик із різних галузей науки і професійної практики є обгрунтованою як на етапі оцінювання ситуації, аналізу її причин і наслідків, так і при плануванні та реалізації соціальних інтервенцій [4, с. 77].

Під стратегією надання соціальних послуг слід розуміти узагальнений підхід до формулювання цілей та шляхів їх досягнення у процесі надання послуг. Вона повинна визначати основні принципи постановки цілей і відповідні методологічні підходи до вибору форм і способів їх реалізації. У практичній площині використання стратегії до конкретного випадку отримувача дозволяє сформувати індивідуальний план надання допомоги – своєрідну «тактику». У ширшому розумінні стратегії тісно пов'язані з загальними та спеціалізованими теоріями і моделями соціальної роботи. Вибір конкретної стратегії часто залежить від того, як надавач інтерпретує сутність, функції та завдання соціальної послуги, а також від його уявлень про природу вразливості отримувачів та складність їх життєвих обставин [4 с. 145].

Сучасні стратегії у сфері соціальних послуг ґрунтуються на актуальних уявленнях про соціальну роботу, її принципи та ціннісні орієнтири, а також враховують інноваційні наукові моделі й теорії. Основою таких стратегій є розуміння соціальної роботи як діяльності, спрямованої на досягнення соціального прогресу, посилення соціальної єдності, активізацію ресурсів особистості та усунення дискримінаційних обмежень. Отримувач соціальної послуги розглядається як активний суб'єкт, що має потенціал до розвитку та покращення добробуту, а мета послуги – підтримати процес його самореалізації.

Аналіз сучасних підходів до трактування сутності соціальної роботи, а також розгляд теоретичних засад і практик, дозволяють виокремити ключові риси стратегій надання соціальних послуг:

- орієнтація на потреби, інтереси та потенціал отримувача послуг, з повагою до його прав і особистості;
- фокус на досягненні результатів, спрямованих на розвиток клієнта та громади, до якої він належить, із просуванням позитивних змін і покращенням добробуту;

- створення спільнот клієнтів для взаємопідтримки, захисту прав, адвокації та колективного впливу на зміни у власному житті та в суспільстві;
- застосування методів, які мають наукову основу та доведену ефективність [4, с. 146-147].

Система соціальних послуг, що нині формується в Україні, може передбачати використання як традиційних, так і новітніх стратегій. Проте саме інноваційні підходи забезпечують сталий розвиток як окремої особистості, так і суспільства загалом. На індивідуальному рівні ефективною формою профілактики вважається мотиваційне консультування – підхід, що допомагає клієнту сформувати внутрішню готовність до змін і підтримує його в процесі цих змін. Суть методу полягає в тому, щоб клієнт самостійно усвідомлював, приймав і реалізовував рішення, що сприяють трансформації його поведінки. Фахівець визначає етапи змін, на яких перебуває клієнт, і на цій основі обирається відповідна стратегія підтримки [4, с. 154-155].

Імплементація сучасних стратегій надання соціальних послуг у межах громад повинна супроводжуватись інформаційними кампаніями, орієнтованими на мешканців, навчальними заходами для фахівців, які безпосередньо працюють з отримувачами, а також для посадових осіб, відповідальних за планування, моніторинг і оцінювання якості послуг. Необхідно також здійснювати незалежний експертний аналіз, вивчення ефективності впроваджених практик та поширення успішного досвіду реалізації інноваційних підходів у сфері соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Опалюк Т.Л. Сучасні стратегії надання соціальних послуг : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В. 2020. С. 118.
2. Сучасні теорії соціальної роботи : антологія. Упор. Т. Семигіна. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 160 с.
3. Клос Л. Шляхи розвитку теорії та практики соціальної роботи в умовах глобалізації. *Social Work and Education*. 2021. Vol. 8. № 4. Р. 461-471.
4. Денисюк О.М. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
5. Семигіна Т., Столярик О. Нове обличчя соціальної роботи : сучасні теорії та підходи. Таллінн : Teadmus. 2025. 524 с.